

İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ EDEBİYAT FAKÜLTESİ YAYINLARI
PUBLICATIONS OF THE FACULTY OF LETTERS, ISTANBUL UNIVERSITY

İSLÂM TETKİKLERİ ENSTİTÜSÜ
DERGİSİ

(REVIEW OF THE INSTITUTE OF ISLAMIC STUDIES)

Müdür — Editor
Prof. M. Tayyib GÖKBİLGİN

CİLD—VOLUME : VI
CÜZ — PARTS : 1 - 2
1975

Edebiyat Fakültesi Basımevi
İSTANBUL
1975

**Portekiz Tehlikesi Karşısında
Osmanlı- Müslüman Hind Münasebetleri
(1517 - 1538)**

M. Yakub MUGHUL

İstanbul'un 1453 yılında fethi, Osmanlıların büyük bir muvaffakiyeti olduğu gibi, Fâtiş Sultan Mehmet'e de İslam dünyasında büyük bir şeref ve nüfuz sağlamış, onu cihanşümöl bir şörete ulaştırmıştır.

Müslüman Hind Devlet adamları ile Osmanlılar arasında ilk diplomatik münasebetler İstanbul'un fethinden sonra başlamıştır. İki kardeş memleket arasında ilk münasebetleri kurma şerefi İstanbul fâtihi Sultan Mehmet ile Dekkan'ın Behmenli Sülâlesinden büyük Vezir Hoca Mahmud Gâvân'a âittir¹.

Mahmud Gâvân, Osmanlı-Hind ticaretini tesis ve bu ticaretin Osmanlı topraklarına ve Balkanlara kadar genişlemesini temin etmiştir².

II. Bâyezid zamanında iki memleket arasında karşılıklı elçiler gönderildiği bilinmekte bu suretle münasebetlerin devam ettirildiği anlaşılmaktadır³.

Portekizliler, Hindistan deniz yolunun Vasco de Gama tarafından keşfinden sonra, Hindistan yarım adasındaki ticareti kontrol etmeğe ve bu ticareti Mısır ve doğu Akdenizden Lizbon'a yöneltmeğe çalıştılar⁴. Hindistan'ın Malabar kıyılarına geldikleri zaman, buradaki ticaret Müs-

---

1 *Riyâz'ul-İnşâ*, telif eden Dr. G. Yazdâni, Hyderabad-Deccan 1948, s. 33-36, 201-205, 391-396; Bernard Lewis, «The Mughals and the Ottomans», *Pakistan Quarterly*, C. VIII, No. 2, s. 5.

2 Halil İnalçık, *Bursa, Belleten*, sayı : 93, 1960, vesîka 3, 12, 40.

3 Bernard Lewis, a.g. makale, s. 5.

4 C.F. Beckingham, *The Red Sea in the Sixteenth Century*, J.E.O.S., University of Manchester, 25 (1947-1953), s. 33.

hüman tüccarların ellerinde idi. Gayelerine erişebilmek için Portekizliler, rakiplerine karşı baskı siyâseti takip ederek onlara tesadüf ettikleri her yerde taarruz ettiler.

Portekizliler Hind sularında gözüktükleri zaman Hindistan kuvvetçe zayıf ve siyâsî birlikten mahrumdu. Bu devirde Hindistan'daki Müslüman ve Hind devletler anarşi içerisinde idiler. Delhi'deki merkezî hükümet dağıldığı gibi eyâletleri kendi idaresi altında toplamayı bilecek kuvvetli bir hükümdar da ortaya çıkmamıştır.

Müslüman Gücerat Sultanlığı devri hariç, Hindistan hiç bir zaman deniz gücüne sahip olamamıştır⁵. Bundan başka Hindistan'daki Müslüman hükümdarların ateşli silâhlardan istifade etmedikleri de anlaşılmalıdır.

Batı Hindistan'ın yerli Müslüman hükümdarları ilk defa olarak, kuzey geçitlerinden değil de denizden gelen Portekiz tehlikesine karşı koyabilmek için kendilerini yeterli derecede kuvvetli bülmayarak evvelâ Mısır'daki Memlûk, daha sonra da Osmanlı Sultanından yardım talebinde bulunmuşlardır⁶.

Portekizliler 1502 den itibaren Kızıldenizdeki müslüman ticaret gemilerinin geliş gidişine de mâni olmağa çalıştılar⁷. Mısır ticareti ve devlet hazinesi için bunun teşkil ettiği büyük tehlikeyi gören Kansu el-Gavri (1501-1516) Papa'ya elçi göndererek bu taarruzların durdurulmasını istedi⁸. Aksi takdirde Memlûk Hükümdarı, Hristiyanlara âit mukaddes yerleri tahrip edeceğini ve Hristiyanlara karşı tedbirler alacağını bildirdi. Fakat Portekiz Kralı Papa'ya, kendi kuvvetlerinin Mekke ve Medine'yi işgal etmeğe muktedir olduğunu ve îcap ederse karşılık olarak Hazreti Muhammed'in mezarını tahrip edebileceğini söyledi⁹. Bu sebep-

5 *Encyclopedia of Islam*, cilt II, s. 179-180, F.C. Danvers, aynı eser, cilt I, s. 2, R.B. Serjean, *The Portuguese off the South Arabian Coast*, Hadram Chronicles, Oxford, 1963, s. 12.

6 B.D. Basu, *Rise of Christian Power in India*, Second edition, Calcutta 1931, s. 19-20, M. Edwardes, *A History of India*, London 1961, s. 144.

7 G.W.F. Stripling, *The Ottoman Turks and the Arabs, 1511-1574*, the University of Illinois, Urbana, 1942, s. 29; F.C. Danvers, *the Portuguese in India*, cilt I, London 1894, s. 92; L.O. Schuman, *Political History of the Yemen at the beginning of the Sixteenth Century*, Djambatan-Amsterdam 1961, (Tarihi Şihri'nin tercümesi), s. 54.

8 J. Osrio'dan naklen Schefer, *Le Voyage D'Outremer de Jean Thenaud*, Introductris, s. XLVII-XLIX, ayrıca bak L.O. Schuman, *a.g.e.*, s. 54. Bizim kullandığımız Arapça ve Türkçe kaynaklarda çağdaş tarihçiler tarafından bu vakadan bahsedilmemektedir.

9 L.O. Schuman, *aynı eser*, s. 56.

ten Memlûk elçisi Fra Mauro'nun ziyareti umulan neticeyi vermedi. Bu sûretle Kansu'nun bütün çaba ve tehditleri boşa çıkmış oldu.

1595 yılında Portekizliler, Müslümanların mukaddes şehirlerini harab etmek maksadıyla Mekke'nin limanı olan Cidde'ye kadar geldiklerini söylemekte ise de, bunların burada müslümanlara herhangi bir şekilde zararları olmadığı anlaşılmaktadır¹⁰. Portekiz tehdidinin bu derece artması Memlûk Sultanını Portekizlilere karşı bir donanma hazırlığına sevketti. Aynı zamanda gelecekteki herhangi bir Portekiz hücumuna karşı köymak gayesiyle de Kızıl Deniz sahillerinde ve etrafındaki bölgelerde geniş miktarda birçok müstahkem yer inşası için emir verdi¹¹. Cidde limanında (duvarlarla çevrili) kaleler Emir Hüseyin tarafından inşa ettirildi. Çağdaş yazar İbn İyâs'a göre yapılan tahkîmat fevkalâde idi¹².

Yapılacak donanmaya gerekli malzeme temin maksadiyle bir elçi Venedik'e gönderildi, fakat netice alınmadı¹³. Bunun üzerine aynı maksatla Osmanlı Sultan'ına başvuruldu¹⁴. Mütehassıs ustalar ve malzeme ile dolu ufak bir donanma İstanbul'dan gönderildiyse de, Sisam adası önünde fırtınadan parçalandı. Anlaşıldığına göre, ikinci bir yardım filosu 1510 Eylülünde İskenderun Limanında Ayas Kalesi önüne geldi. Burada Rodos Şövalyeleri bu filoya taarruz ederek 28 gemi ele geçirdiler. İtalyan kaynaklarına göre, II. Bâyezid bu donanma ile 300 top ve ağaç göndermekte idi¹⁵. 1511 de üçüncü bir Osmanlı filosu Mısıra gemi inşa malzemesi ile başka eşya götürmeğe muvaffak oldu. Bu malzeme arasında üç yüz tüfek, kırk kantar barut, iki bin gemi küreği ve bakır, demir, makara, halat, demir kanca ve sair gemi teçizatı vardı. Memlûk Sultanı bunlar için para göndermişti. Fakat Osmanlı Padişahı bu parayı kabul etmedi, geri gönderdi¹⁶. Diğer taraftan Memlûk Sultanı Kansu Hindistandaki Müslüman hükümdarlarla da işbirliği yapmak ve Portekizlileri Hind Okyanusundan atmak gayesini güdüyordu; Emir Hüseyin

10 Journal de Priuli dans les Diariye istinaden G.W.F. Stripling, *aynu eser*, s. 187-188. Bizim faydalandığımız arapça, farsça ve türkçe tarihi kaynaklarda bu vaka anlatılmamıştır.

11 İbn İyâs, *Badâ'i'uz-Zuhûr fî Veqâyi'id-Duhûr*, Kahire 1379 H., Cilt IV, s. 84-96, 286-287; Bk. David Ayalon, *Gun Powder and Fire Arms in the Mamluk kingdom*, London 1956, s. 50.

12 İbn İyâs, *a.g.e.*, s. 84-85, 95, 286-287.

13 De Barros (II Book, 2, chap. 6) dan naklen Dames, *The Book of Duarte Barbosa*, London, 1918, dipnot s. 133; L.O. Schuman, *a.g.e.*, s. 59; İbn İyâs, *a.g.e.*, cilt IV, s. 91-120.

14 İbn İyâs, *a.g.e.*, cilt IV, s. 156; Fevzi Kurtoğlu, «XVI. Asırda Hind Okyanusunda Türkler ve Portekizliler», II. Türk Tarihi kongresi, İstanbul, 20-25 Eylül 1937, s. 917.

15 İbn İyâs, IV, s. 191-92; G.W.F. Stripling, *The Ottoman Turks and the Arabs 1511-1574*, Urbana, 1942, s. 32-33.

16 İbn İyâs, s. 201.

el-Kürdî'nin kumandasında ufak bir filo Hindistan'a gönderildi. Bu filo Portekizliler karşısında muvaffakiyet gösteremeyip, 1509 yılında Diu önünde mağlup oldu¹⁷.

Bunun üzerine Memlûk Sultanı Kansu, Gücerat hükümdarı ile yardımlaşmayı temin maksadıyla, 1515 Ağustosunda, Osmanlı Denizcisi Selmân Reîsi Donanma kumandanı ve Yesbek'i de ikinci reisliğe tayin ederek Hindistan'a gönderdi¹⁸.

Selmân Reîsin Hindistan seferi Aden'e kadar devam etmiş ve güzergâh üzerinde bazı yerleri zapt edebilmiş ise de, Aden şehrini almağa muvaffak olamamış ve buradan geri dönmek mecburiyetinde kalmıştır¹⁹.

Osmanlı-Hind münasebetlerinin ikinci safhasını, Mısır'ın Osmanlılar tarafından fethi ve Mekke Şerifinin Osmanlı hakimiyetini tanınması teşkil eder. Yavuz Sultan Selim'in fiilen Mekke ve Medinenin hizmet ve himâyesini deruhte etmesi ona bütün İslam âlemi üzerinde büyük bir nüfuz sağlamıştır²⁰. Cidde Vâlisi Emir Kasım Şîrvânî'nin Gücerat hükümdarı Muzaffer Şah'a Yavuz Sultan Selim'in emri ile yazdığı bir mektuptan, Yavuz'un Memlûk ülkelerini fethettikten sonra Hind Müslümanlarının meseleleri ile çok daha yakından ilgilendiği anlaşılmaktadır. O elli gemilik bir donanma yapılmasını emrederek Portekizlilerin Hindistan'dan uzaklaştırılması arzusunu fiilen izhar etmiştir²¹. Diğer taraftan Hind Müslüman hükümdarları Muzaffer Şah ve Diu Valisi Melik Ayaz tarafından Yavuz Sultan Selim'e gönderilen mektuplar, Osmanlı Pâdişahının Hind Hükümdarı tarafından İslam âleminin en kudretli İmpara-

17 İbn İyâs, *a.g.e.*, cilt IV, s. 156.

18 İbn İyâs, *a.g.e.*, cilt, IV, s. 466-467, karşılaştırınız: D. Ayalon, *a.g.e.*, s. 79-80; Whiteway, *The Rise of Portuguese Power in India, 1497-1550*, London 1899, s. 183; bk. M. Yakub Mughul, «Hicazda Osmanlı Hâkimiyetinin yerleşmesi hakkında vesika», Türk Tarih belgeleri Dergisi, 1965, C. II, sayı 3-4, Ankara, s. 40.

19 İbn İyâs, *a.g.e.*, IV. s. 365-366; Ebû Mahreme, *Kilâdat'ün-Nahr fi Veveyât Âyân id-Dehr* (İngilizce tercümesi); Schuman, *a.g.e.*, s. 23; A. Raşid, *Tarih-i Yemen ve Sanâ I*, İstanbul 1291 H., s. 31; E.D. Ross, «The Portuguese in India and Arabia between 1507 and 1517», J.R.A.S., London, October, s. 561; Bk. L.O. Schuman, *a.g.e.*, s. 79-80.

20 İbn İyâs, *An account of the Ottoman Conquest of Egypt*, (Çeviren, W.H. Salmon) London 1921, s. 115; Münecim Baş, *Sahâif'ül-Ahbâr*, cilt III, s. 67. Halil İnalçık, *T.İ. Teş. Tarihi*, s. 71; İ.H. Uzunçarşılı, *Osmanlı tarihi*, cilt II, s. 290.

21 T.S.M.A. Nu. E. 8931. Mektubun bazı kısımları çok kötü durumdadır, bazı yerleri okunamaktadır, Castanheda IV, 18 ve IV, 41 (M.L. Dames, «The Portuguese and Turks in the Sixteenth Century», J.R.A.S., Ocak 1921 s. 13 de der ki: «Selim Süveys'te büyük bir donanma yapılmasında ısrar etti fakat bunun gerçekleştirildiğini görecektir kadar yaşayamadı».

toru olarak kabul edildiğini gösterdiği gibi, her iki ülke arasında vasitasız münasebetlerin başladığına da delâlet etmektedir²².

1513 den itibaren Kızıldeniz sahillerine her sene taarruzlarda bulunan Portekizlilerin, 1517'de Mısır'ın Osmanlılar tarafından fethinden sonra daha tedbirli hareket etmeğe başladıkları ve Osmanlılarla doğrudan doğruya çatışmaktan kaçındıkları anlaşılmaktadır. Memlûkların Osmanlılara yenilmesinden hemen sonra, o sırada Cidde'de Memlûk Sultanı hizmetinde bulunan Selmân Reis derhal Osmanlı hâkimiyetini tanımak zorunda kalmıştır. Ridâniye savaşından birkaç hafta sonra Albuquerque'in halefi Lopo Soares'in Kızıldeniz seferi ve Cidde'yi muhasarası Selmân Re'is tarafından şiddetle mukabele görmüş ve Portekizliler çekilmek mecburiyetinde kalmışlardır²³. Fethi müteakip, Osmanlılara karşı Yemen'in durumu son derece kararsızdı. Buradaki Valiler, Osmanlı hakimiyetini tanımakla beraber, zaman zaman kendilerini müstakil beyler olarak ilân etmekteydiler. Selmân Reisin 2 Haziran 1525 (10 Şaban 931) tarihli Lâyihası²⁴ Yemen hâdiseleri hakkında geniş mâlûmat verdiği gibi Osmanlı devlet adamlarının Kızıldeniz, Habesistan ve Hindistan yarımadasındaki hâdiselerle yakından ilgilendiklerini de göstermektedir. Lâyihada ayrıca Kızıldeniz'de inşâ edilmekte olan donanmaya dair ve Portekizlilerin Hind Okyanusundaki müstemleketleri ve oradan uzaklaştırılmaları hakkında mâlûmat dahi bulunmaktadır. Ahmet Paşa'nın isyanını bastırdıktan sonra Sadrazam İbrâhîm Paşa'nın Yemen ve Hind Okyanusu ile ilgili meseleleri ele alması bu sırada kendisine verilmiş bulunan bu lâyihanın nazarı itibara alındığını göstermektedir. İbrâhîm Paşa Mısır'dan ayrılmadan önce 19 tekneden mürekkep bir donanmayı 4000 kişilik bir kuvvetle birlikte Portekizliler üzerine göndermiştir²⁵.

Karadan ve denizden yapılan müşterek harekât neticesinde Yemen tamamı ile Osmanlı hakimiyetine alınmışsada Hayrud-Dîn Hamza ile do-

22 Hindistan Gücerat hükümdarı Muzaffer Şah'dan Sultan Selim'e gelen mektubun kopyası, *Münşeât us-Selâtin*, Feridun Ahmet Bey, T.S.M.A. Nu. Revan H. 1375 ff. 306 b-307 a'da ve Melik Ayaz'dan gelen mektubun kopyası, *Münşeât us-Selâtin*, ff. 307 a-b'dedir. Ayrıca bk. Bernard Lewis, *a.g.e.*, s. 5.

23 Ebû Mahreme, *a.g.e.*, (tercüme eden L.O. Schuman), s. 32; *Tarihi Şihri*, tercüme eden R.B. Serjeant, *aynı eser*, s. 50-51; C.F. Beckingham, R.B. Serjeant, *aynı eser*, s. 185.

24 Bk. *Selmân Reis'in Lâyihası*, T.S.M.A. sayı E. 6455. Lâyihanın yeni Türkçe nüshası (Deniz mecmuası, 1933, cilt. 47, sayı 335, s. 68-73) Feyzi Kurtoğlu tarafından tercüme edilmiştir; fakat maalesef yanlışlar ile yanlış yorumlar (Okunuşlar) ihtivâ etmektedir.

25 Kutb'ud-Dîn el-Mekki, *Berk'ül-Yemânî fi Feth'il-Osmânî*, (yazması: British Museum, Ms. No. OR. 1183; Köprülü Ktb. No. 1013, Mükerrer 1013); Türkçe tercüme: Ali, *Ahbâr'ul-Yemânî*, Hamidiye Ktb., No. 886, yp. 22 (Not: Türkçe tercümesinde bazı yerlerde ilâvelerde bulunulmuştur).

nanma Komutanı Selmân Reis arasında çıkan anlaşmazlık Türkler arasında kanlı hadiselere sebep olmuştur. Selmân Reis'i haince öldüren Hayr'ud-Dîn Hamza, daha sonra Selmân Reis'in yeğeni Emir Mustafa tarafından öldürülmüştür²⁶.

Portekizlilere karşı bir seferin tasarlandığı bir sırada Selmân Reis gibi Hind Okyanusu ile Portekiz'in durumuna vakıf bir kumandanın öldürülüşünün Osmanlılar için büyük bir kayıp olduğunda şüphe yoktur.

Selmân Reis'in ölümünden sonra yeğeni Emir Mustafa, Yemen hâkimi oldu. Emir Mustafa'nın 937/1530 da Aden Limanını muhasara ettiği, fakat Portekiz filosunun gelmekte olduğunu işitince muhasarayı kaldırıp Şihr'a gittiği anlaşılmaktadır²⁷.

Osmanlılardan son derece korkan Aden Hükümdarı, Portekizlilerle bir dostluk anlaşması yaparak, onlara yılda 10,000 Eşrefî ödemeyi kabul etti²⁸.

Emir Mustafa Şihr'de bir müddet kaldıktan sonra ufak bir filo ile 4 Aralık 1530'da Hindistan'a hareket etti²⁹.

Bu sırada Portekiz Valisi Nunha da Cunha, Hindistan'daki Portekiz kolonizasyonları aleyhindeki faaliyetlerin merkezi olan ve Türkler için de bir sığınak teşkil eden Diu'ya hücum etmek için hazırlıklar yapmaktaydı³⁰.

Tam bu sırada Emir Mustafa ufak bir filo ile batı Hindistan'daki Diu Limanına geldi. O Devirde Diu adası Gücerat Hükümdarının Valisi Melik Toğan İbn Melik Ayaz tarafından idare edilmekteydi. Emir Mustafa, Diu adasına varır varmaz şehiri geniş ölçüde tahkim etti. Diu'ya taarruz eden Portekiz filosu bozguna uğrayarak geri çekildi³¹.

26 Uluğ Hânî, *An Arabic History of Gujarat*, (E.D. Ross tarafından yayınlanmıştır) C. I, s. 10, Kutb'ud-Dîn, *Ahbâr'ul-Yemânî*, ff. 27 a-b, 28 a; Müneccim Başî, *a.g.e.*, III, 220.

27 F.C. Danvers, *a.g.e.*, I, s. 398-399; R.S. Whiteway, *a.g.e.*, s. 227.

M.L. Dames, *a.g.e.*, s. 14.

28 F.C. Danvers, I. s. 398-400; C.F. Beckingham, (R.B. Serjeant, *a.g.e.*, s. 172 de).

29 *Tarihî Şihrî* (Yp. 68 b); R.B. Serjeant, *a.g.e.*, s. 57-58'de.

30 R.S. White, s. 225; C.F. Beckingham (R.B. Serjeant. Dipnot s. 59'da); F.C. Danvers, I, s. 400.

31 R.S. Whiteway, s. 227-228, Firişte, Briggs'in tercümesi, *History of the rise of the Mahomedan Power in India*, Calcutta, 1910, cilt IV, dipnot, s. 132; Zeynüd-Dîn al-Mâbarî, Rowlandson'un tercümesi *Tohfut-ul Mujahideen*, London, 1833, s. 36; Watson, *History of Gujarat*, Bombay, 1886, s. 41, Elphinstone, *The History of India*, s. 745.

Kudretli Portekiz filosunun mağlûbiyeti Osmanlıların üstün kudretini ortaya koyduğu gibi Hintliler nazarında Osmanlı nüfuzunu da bütünü artırılmıştır. Gücerat hükümdarı Bahadur Şah tarafından Emir Mustafaya mükâfat olarak Raner, Surat ve Muhaim'e kadar olan sahil-ler verilmiştir³².

1535 de Bahâdur Şâh ve Delhideki Moğol İmparatoru Hümâyün arasında ihtilaf çıkmış, Moğollara karşı arka arkaya uğradığı, mağlûbiyetlerden sonra Bahadur Şâh, Surat hariç hemen hemen bütün topraklarını kaybetmiştir. Bu arada Bahâdur Şâh'ın Mekke'ye sığınmayı tasarladığı fakat sonradan vazgeçtiği bilinmektedir. Böyle olmasına rağmen haremını ve hazinelerini veziri Âsaf Han'a teslim ederek Diu yoluyla Mekke'ye gönderdi³³ ve kendisi de Diu'ya ilticâ etti. Burada boş durmayan Bahâdur Şâh Hükümdarlığının iâdesi için Portekizlilerin muzâharetini temin etmek maksadıyla onlarla görüşmelere girişti. Görüşmeler sonunda 25 Ekim 1535 de yapılan bir antlaşmaya göre Portekizliler Diu üzerinde hak iddia etmemek ve vergi toplamamak şartı ile Diu adasında bir kale inşa edecekler ve bir tehlike zuhurunda birbirlerine yardım da bulunacaklardı³⁴. Hakikatte, Bahâdur Şâh'ın gayesi Portekizlilerin yardımı ile Sultanlığını temin etmek ve Portekizlilerinki ise Diu'da bir kaleye sahip olmaktı. Karşılıklı yardımlaşmakta Portekizliler gayri samîmi idiler. Nitekim, Şir Şâh Sûri'nin Hümâyûn'a karşı ayaklanmasından istifade eden Bahâdur Şâh Portekizlilerden yardım görmeksizin topraklarını geri almaya muvaffak olmuş ve Diu'daki Kale meselesini Portekizli'lerle görüşmek maksadıyla oraya giderek Portekiz Valisini de dâvet etmişti. Diu'ya 300 gemi ile gelen Portekiz Valisi Nuna da Cunha hastalık bahanesi ile karaya çıkmaktan imtina etmiştir. Hatırına hiçbir kötülük gelmeyen Bahadur Şah geçmiş olsun demek maksadı ile Valinin gemisine gitmişse de alınan tedbirlerden şüphelenerek kaçmak istemiş, fakat yolda sandalı Portekizliler tarafından sarılarak öldürülmüştür³⁵.

32 Uluğ Hânî, *a.g.e.*, s. 220, *Tarihi Şihri* (Yp. 68 b), R.B. Serjeant, s. 60'da *Ahbâr-ul Yemâni* Yp. 28 b.

33 *Tarihi Şihri*, (yp. 81 b) R.B. Serjeant s. 71-72'de E.D. Ross, *The New Cambridge History*, s. 14-15, M.S. Commissariat, *A History of Gujarat*, London, 1935, cilt. I, s. 391.

34 Biker'in Portekiz antlaşmaları [*Biker's Portuguese (Indian) Treaties (1507-1542)*], cilt I, Orijinal antlaşmaların tercümelere, I.O. Lib. Ms. No. 125, s. 98-105, R.S. Whiteway, s. 239, 240, F.C. Danvers, I. s. 416-417.

35 *The Portuguese Asia*, Briggs tarafından atif yapılıyor, *aynı eser*, IV, s. 137-138; P. Baldaeus, *A True and Exact Description of the Most Celebrated East India Coasts of Malabar and Coromandel in Churchill's «A Collection of Voyages and Travels»* cilt III, s. 593-594, R.S. Whiteway, s. 246-247, M.S. Commissariat, *aynı eser*, s. 376-378, Ebû Turâb, *A History of Gujarat* (Farsça), Edited by E.D. Ross, Calcutta, 1906, s. 32.

Bahâdur Şâh'ın yerine kendisini Sultan ilân eden Mirza Muhammed Zaman, bir takım menfaatler mukabilinde Portekizliler tarafından desteklenmiş ve bu suretle Portekizliler Batı Hindistan Sahillerinde bazı yerleri de ele geçirmişlerdir³⁶. Fakat Güceratlı asiller Mirza Muhammed'i koğarak Bahâdur Şâh'ın yeğeni Mahmud Şâhı 1538 Nisanında hükümdar ilân ettiler³⁷.

Hindistan'ın iç meselelerinde bu şekilde gelişmeler olurken Osmanlı Hind münasebetleri de aşağıdaki seyri tâkip etmiştir.

Mekke'ye sığınan Âsaf Hân'ın 7 Haziran 1536 (17 Zilhicce 942 H.) tarihinde Kânûnî'ye gönderdiği mektuptan³⁸, sadece «Hâdim'ül-Haremeyn'îş-Şerifeyn» sıfatıyla değil, fakat en kuvvetli İslam Hükümdarı olması hasebile Osmanlı Hükümdarlarının yardımını temin maksadıyla Bahâdur Şâh tarafından Âsaf Hân'ın bir elçi göndermekle vazifelendirildiği anlaşılmaktadır. Bahâdur Şâh'ın elçisi Umdet'ül-Mülk, 1536-37 yılında Edirne'ye vardığı sırada Bahâdur Şâh saltanatını tekrar ele geçirmiş bulunmaktaydı. Bu itibarla yegâne gayesi artık Portekizlileri Batı Hindistan'dan atmak idi. Bunu temin edebilmek için de İslam Dünyasının yegâne deniz kuvvetine sahip hükümdarı olan Osmanlı İmparatorunun yardımına ihtiyaç vardı. Hind Okyanusu ve Portekiz meselesinin ehemmiyetini takdir eden Kânûnî Süleyman, Portekizlileri Hind Okyanusunda hezimete uğratmaya karar verdi. Bu maksatla Mısır Beylerbeyi Hadım Süleyman Paşa'ya, büyük bir donanma hazırlayarak Hind Müslümanlarının yardımına gitmesini emretti³⁹. Fakat ne yazık ki, Osmanlı yardımı Hindistan'a ulaşmadan Bahâdur Şâh yukarda da temas edildiği gibi Portekizliler tarafından öldürülmüştü (13 Şubat 1537).

Muhtemelen Âsaf Han tarafından Kânûnî Süleyman'a ulaştırılan ölüm haberi, Sultanı çok müteessir etmişti.

Sultan Süleyman, Portekiz nüfuzunun sadece Hindistan'ın kıyı bölgelerine tesir etmekle kalmıyacağını Portekizlilerin iktisadî ve psikolojik nüfuzunun Osmanlı hâkimiyeti altındaki bölgelere de tesir edeceğini takdir etmekteydi⁴⁰.

36 I one Tombo C. Clause, Bölüm I, muscs 58 Vesika 73, Biker'in tercümesi, cilt I, I.O. Lib. Ms. No. 124, s. 108-114.

37 Firişte, Briggs'in tercümesi, IV, s. 142-144, *Mirat-i Sikenderi* Bayley'in tercümesi, s. 399. 402-408; Abû Turâb, Mir Vali, *A History of Gujarat* (Farsça) London, 1909, s. 38-40.

38 T.S.M.A., sayı 1351.

39 Kutb'ud-Din el-Mekkî, *İ'lâm bi Âlâm Beled'illah'il-Harâm*, Köprülü Ktb. No. 205/2, yp. 184 b-185 a; *Berk'ül-Yemânî fi Feth'il-Osmânî*, (British Museum Ms. No. OR. 1183) yp. 24 b.

40 Bk. İ.H. Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, C. II, s. 352-353.

Böyle olmasına rağmen, Sultan Süleyman Hindistan'ın iç meselelerine karışmak istemiyordu. Bilindiği gibi, Hümâyûn'a karşı askerî yardım talep eden prens Burhân'a Osmanlı Hükümdarı tarafından sadece muayyen bir harçlık bağlanmış, askerî yardım vaad edilmemiştir.

Mısır Beylerbeyi Hadım Süleyman Paşa, 22 Haziran 1538 tarihinde 76 gemi ve 7000 kişilik bir kuvvetle Hindistan'a müteveccihen hareket etti⁴¹. Aden Şeyhi'nin donanmanın ihtiyaçlarını ve Paşa'yı ziyarette gösterdiği ihmâl, Aden'in işgâline, Şeyh Âmir ve taraftarlarının katline sebep oldu⁴².

Muazzam donanması ile Aden'den ayrılan Süleyman Paşa, müsâit rüzgârların yardımı ile onyediy günde Hind Okyanusunu geçerek 4 Eylül 1538'de Diu'ya vardı⁴³.

Daha önce 24 Haziran 1538 de Hoca Sefer Selmânî Kumandasındaki 7000 kişilik bir Gücerat Kuvveti de Diu'ya varmış ve şehri muhasara etmiş bulunmakta idi. Hoca Sefer ve Âlem Han Kuvvetlerinin şiddetli hücumlarına tahammül edemeyen Portekiz kumandanı Silveria, 9 Ağustos 1538'de iç kaleye çekilmek mecburiyetinde kaldı. Portekizliler büyük bir korku ve panik içinde idiler. Silâh ve teçizatlarının bir kısmını terkederek iç kaleye kaçmışlardı⁴⁴. İşte bu sırada Süleyman Paşa kumandasındaki Türk donanması Diu'ya vâsıl oldu.

41 Faria Y. Souza, *The Portuguese Asia*, London 1695, cilt I, 434; Çağdaş Türk Kaynakları, Tarihi Sultan Süleyman Hân (Tam nüshası) Ms. H.O. Nat. Bib. Vienna, yp. 283a, 310a; *Peçevi Tarihi*, I, s. 223; Kâtib Çelebi, *Tuhfet'ül-Kibâr* (Ayasofya No. 3126), yp. 27a, birliklerin asker sayısını 20,000 olarak vermektedir. 7000'i Yeniçeri olarak gösterilen bu sayı mubalağalı gibi gözükmektedir. *Tarihi Şihri* (R.B. Serjeant, s. 79'da) bu sayı'yı 40,000'e yükseltmektedir. Buna rağmen daha sonraki hadiselerin ışığında Faria Y. Souza'nın verdiği rakam daha doğru gibi gözükmektedir.

42 Tarihi Sultan Süleyman Hân (Viyana Ms.) yp. 311b; Solakzade, *Tarihi Solakzade*, İstanbul 1297 H, s. 500; Âli, *Küh'ül-Ahbâr*, cilt I, yp. 63a, Üniversite Ktb. T.Y. 2377); *Rüstem Paşa Tarihi*, Üniv. Ktb. T.Y. 2348, yp. 217a.

43 Robert Kerr, Particular Relation of the Expedition of Solyman Pacha from Suez to India against the Portugese at Diu, in a General History and Collection of Voyages and Travels, vol. IV, Edinburgh 1812, s. 267; R.S. Whiteway, s. 257. Tarihi Sultan Süleyman Hân, yp. 312 ve Peçevi, I. s. 222'de Türk donanmasının Diu'ya varış tarihi Reb'ül-evvel (Temmuz) 1538 başı olarak verilmektedir. Besbelli bu yanlıştır. Zira Süleyman Paşa'nın mektubunda (T.S.M.A. 6454) Reb'ül-evvel'de Aden de hütbe okunduğu söylenmektedir. Bu tarihçilerin anlattıklarının doğru olduğunu fakat tarihlerin tamamıyla yanlış olduğunu söylemek gerekmektedir.

44 Faria Y. Souza, (I, s. 536) geri çekildikten sonra, Silveria'nın Hindistan'a gelmekte olan Türkler hakkında haber almak için Michael Vaz'ı gönderdiğini söylemektedir. Michael Vaz donanmayı görmüş ve daha iyi bir fikir edinebilmek için donanmaya o kadar yaklaşmıştır ki gemisi düşman menziline girmiştir. Hemen yola çıkmış ve haberi Goa'daki valiye götürmüştür. Ne varki M.L. Dames, hiç bir otoriteye atf yapmadan onun, 45 kadirga ve bir kaç daha küçük tekne gördüğünü söylemektedir.

Hoca Sefer ve Diu Umumî vâlisi, Süleyman Paşayı ziyâret ederek Portekiz kuvvetleri ve harekât hakkında Paşaya malûmat verdiler⁴⁵. 5 Eylül 1538'de Süleyman Paşa 500 yeniçerinin karaya çıkmasını emretti. Karaya çıkan askerlerin şehri, hattâ Gücerat Umumî Vâlisinin sarayını yağma etmesi Türklere karşı büyük bir hoşnutsuzluk uyandırdı⁴⁶. Üstelik camilerde hutbenin Osmanlı Sultanı adına okutulmaya zorlanması hakkındaki rivâyet de nazarı itibarâ alınırca bu hoşnutsuzluğun büsbütün arttığı düşünülebilir. Diğer taraftan parçalanan Türk gemilerinden birinden at eğerlerinin yayılması, Paşanın asıl gayesinin Hindistan'a yardım değil fakat Osmanlı İmparatorluğu adına Hindistan'ı fetih olduğu şüphesini uyandırdı⁴⁷. Aden Şeyhi'ne yapılan muamele ve Aden'in işgâli, Bahâdur Şâh'ın hazinelerine el konulması bu şüpheyi teyid eder mâhiyette idi.

Bütün bunlar, yerli asilzâde ve idarecilerin Paşa'ya karşı itimatsızlık duymalarına sebep olduğu gibi, aralarında sağlam bir işbirliğinin kurulmamasında da rol oynamış olmalıdır⁴⁸. Şüphesiz bu durum Portekizliler lehine olmuştur. Diğer taraftan Paşa, Portekiz takviye kuvvetlerinin gelmesine de mâni olamamıştır. Yerli halkın erzak temininde çıkardıkları güçlükler Türkleri çok müşkül durumda bırakmış, kuvvet ve silâh üstünlüğüne rağmen, bir aylık muhasara sonunda Diu geri alınmadan muhasaraya son verilerek 6 Kasım 1538'de Türk donanması geri dönmek mecburiyetinde kalmıştır⁴⁹.

Aslına bakılacak olursa, Hindistan seferi teşebbüsü muvaffakiyetsizlikle son bulmuştur. Fakat Paşa'nın Âden'i işgâli, Mohâ ve Zebîd'in fethi şüphesiz Türklerin Kızıldenizdeki durumlarını takviye etmiştir.

45 *The Expedition of Solyman Pacha*, s. 267. Bu olay başka bir kaynak tarafından nakledilmemektedir. Aksine birçok kaynaklar, Hoca Sefer'in Paşa ile görüşmekten kaçındığını söylemektedir.

46 *A.g.e.*, s. 268; *The Portuguese Asia*, C. I, s. 4367.

47 Firîste, Farsça metin II, 372, M.L. Dames, *aynı eser*, J.R.A.S., s. 19'da iktibas ediliyor. *Berk'ül-Yemânî*, yp. 29a-b Karşıla, al-Saâna al-Bahir B. Mus. Add. ms. 16648 yp. 279a Serjeant, *aynı eser*, s. 96-97'de R.S. Whiteway, *aynı eser*, s. 258; *An Arabic History of Gujarat*, I, s. 266-7.

48 Uluğ Hânî, *a.g.e.*, C. I, s. 266-7.

49 Baldaeus, *aynı eser*, C. III, s. 594; *The Expedition of Solyman Pacha*, s. 274; *Berk'ül-Yemânî*, yp. 30a.